

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК
ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ**

**ФИЛОСОФИЯ ЖАНА САЯСИЙ-УКУКТУК
ИЗИЛДӨӨЛӨР ИНСТИТУТУ**

**К.КАРАСАЕВ атындагы БИШКЕК ГУМАНИТАРДЫК
УНИВЕРСИТЕТИ**

КЫРГЫЗ-ТҮРК «МАНАС» УНИВЕРСИТЕТИ

ДИССЕРТАЦИЯЛЫК КЕҢЕШ Д.09.16.534

Кол жазма укугунда

УДК:316.3(575.2)(043.3)

ТОЛЬБАШИЕВА ДЖАНЫЛ УСЕНОВНА

**Этнорегионализм социалдык-философиялык
талдоонун объектиси**

09.00.11 – социалдык философия

Философия илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн
жазылган диссертациянын
авторефераты

БИШКЕК – 2016

Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр Институтунун социалдык философия, эстетика жана этика бөлүмүндө аткарылды.

Илимий жетекчи: философия илимдеринин доктору
Джусупбеков Азизбек Кылычбекович

Расмий оппоненттер: философия илимдеринин доктору, профессор
Эдилова Марьям Миталиповна

философия илимдеринин кандидаты
Коротенко Владимир Александрович

Жетектөөчү мекеме: Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университети нин философия жана илимдин методологиясы кафедрасы

Диссертациялык иш 2016-жылдын 2-ноябрында саат 12.00.дө Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр Институтунун, К.Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университетинин жана Кыргыз-түрк «Манас» университетинин алдындагы философия илимдери боюнча докторлук (кандидаттык) жана маданият таануу боюнча кандидаттык диссертацияларды коргоо үчүн түзүлгөн Д.09.16.534 Диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: 720071, Бишкек шаары, Чүй проспектиси, 265-а.

Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Борбордук илимий китепканасында таанышууга болот (720071, Бишкек шаары, Чүй проспектиси, 265-а.).

Автореферат 2016-жылдын 28-сентябрында таркатылды.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, философия
илимдеринин кандидаты**

Н.С. Акматова

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу. Ааламдашуунун заманбап процесстери карама-каршы натыйжаларга алып келүүдө. Бир жагынан, алар этникалык өзгөчөлүктөрдүн жоголуусуна шарт түзсө, экинчи жагынан аларга фундаменталдык статус берүү менен этникалык айырмачылыктарды жандандырып, кайрадан жаратуу менен форсировкалайт.

Этникалык специфика этникалык эле эмес, субэтникалык да карым-катнаштарда ачык байкалат. Экинчиси маанилүү элементтер катары өзүнүн курамына кеңири таралган мүнөздү алып жүрүүчү этнорегионалдык карама-каршылыктарды камтып турат жана бардык эле чоң жана кичине этникалык жалпылыктардын локалдык, территориалдык же регионалдык бөлүктөрүнүн өз ара байланыштарын чагылдырып турат.

Ааламдашуу жана ал тарабынан пайда болгон регионалдык этникалуулуктун активдешүүсү этнорегионализм сыяктуу социалдык феноменде кыйла таасын берилип, кыска мөөнөттүн аралыгында качандыр-бир кездеги советтик шайкештиктин (иденттүүлүктүн) өнүгүүсүн, мурунку советтик элдердин улуттук жана этникалык шайкештиктери менен алмаштырууну жана сүрүп чыгарууну жөнгө салды. Аталган процесс көптөгөн советтик элдер үчүн деструктивдүү келип, салттуу коомдун баалуулуктарынын архаизация, жандануу механизмдери, жаңы шайкештиктердин, анын ичинде этнорегионалисттик мазмундун конструкциялануу иштер башталган.

Аталган эки масштабдуу тенденциялар, ааламдашуу жана этникалаштыруу, алардын ортосундагы карама-каршылыктар постсоветтик Кыргызстанда да өз ордуларын табуу менен транзиттик мезгилдеги реформалар менен өзгөрүүлөргө чоң таасирин тийгизди. XX-к. соңунда жана XXI-к. башында республиканы өз кучагына камтыган ар тараптуу системалык кризис формажордук шарттардагы этникалык жашап кетүүнүн коргоочу механизмдери катары субэтникалык процесстерге, этнорегионалисттик байланыштардын, баалуулуктардын, шайкештиктердин жана каада-салттардын ыкчамдуу калыптануусуна жана өнүгүүсүнө кубаттуу импульсту берди.

Ушуга байланыштуу, 2016-жылдын 1-августундагы пресс-конференцияда Кыргыз Республикасынын Президенти А.Атамбаев жарыялагандай Кыргызстандын улуттук коопсуздугу үчүн эң кооптуу коркунуч болуп регионализм деген ички коркунуч эсептелет.¹

Саясатчылар менен окумуштуулардын алдында этнорегионализмди социалдык феномен катары жана Кыргызстандагы заманбап коомдук-саясий, социалдык-экономикалык, этнопсихологиялык, этномаданий процесстердеги ролун жана маани-маңызын терең изилдөө маселеси пайда болду.

^{1 1} Атамбаев А./пресс-конференция 1.08.2016. – Бишкек/<http://www.24.kg/vlast/353131>.

Республикада этнорегионализм феномени тарыхчылар, этносаясатчылар, этносоциологдор жана этнопсихологдор тарабынан кеңири каралгандыгына карабастан, биздин пикирибизде, социалдык философия гана өзүнүн методологиясына, категориалдык-түшүнүктүк системасына таянып, ар кыл илимий дисциплиналардын жетишкендиктерин жалпылоо менен ар тараптуу комплекстүү илимий анализ жүргүзүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болот.

Диссертациянын темасынын илимий программалар жана негизги илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Тема Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр Институтунун илимий-изилдөө иштеринин планына кирет.

Изилдөөнүн объектиси жана предмети. Изилдөөнүн объектиси болуп социалдык-этникалык реалдуулуктун өзгөчө феномени катары этнорегионализм эсептелет. Изилдөөнүн предметине этнорегионализмдин калыптануусунун, өнүгүүсүнүн жана функцияланышуусунун өзгөчөлүктөрүн, ааламдашуунун ага тийгизген таасирин таандык кылса болот.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери этнорегионализмге социалдык-философиялык анализ берүүдө жана кыргыз социумундагы этнорегионализмдин калыптануу эволюциясынын жана көрүнүшүнүн өзгөчөлүктөрүн ачып берүүдө турат.

Белгиленген максатка ылайык иштин төмөнкү **милдеттери** аныкталды:

- этнорегионализм жана аны менен байланышкан терминдердин түшүнүктүк-категориалдык анализин жүзөгө ашыруу;
- этнорегионализмдин пайда болуусунда жана өнүгүүсүндө заманбап дүйнөнүн ааламдашуусу кандай ролду ойноорун анализге алуу;
- этнорегионализмдин советтик мезгилге чейинки тарыхындагы спецификасын жана негизги факторлорун ачып берүү;
- Кыргыз ССРиндеги этнорегионализмдин трансформациялануу мүнөзүн тактоо;
- эгемендүүлүк шартындагы этнорегионализмдин көрүнүштөрүнүн өзгөчөлүктөрүн көрсөтүү.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы. Кыргыз Республикасында этнорегионализмге арналган комплекстүү философиялык изилдөө жүргүзүлгөн эмес. Диссертациялык иште системалуу формада этнорегионализм феноменине социалдык-философиялык анализ жүргүзүү жана о.э. кыргыз коомундагы анын калыптануусунун, өнүгүүсүнүн жана функцияланышуусунун өзгөчөлүктөрүн ачып берүү аракети көрүлгөн.

Андан тышкары иште этнорегионализм түшүнүгүнө жаңы аныктама берилип, калыптануу жана өнүгүү процессине таасирин тийгизген факторлордун негизги тобу, о.э. этнорегионализмдин маңызы менен өзгөчөлүктөрү ачылып берилди.

Илимий жаңылыкка төмөнкүлөрдү таандык кылууга болот:

- социалдык-философиялык өнүттө «этнорегионализм» түшүнүгү анализге алынды;
- ааламдашуунун этнорегионалдык процесстерге тийгизген таасири каралды;
- советтик мезгилге чейинки кыргыз элинин калыптануусунун, өнүгүүсүнүн жана функциялануусунун өзгөчөлүктөрү көрсөтүлдү;
- Кыргыз ССРиндеги этнорегионалдык процесстер изилденди;
- этнорегионалдык жалпылыктардын жаралуусунун жана алардын эгемендүүлүк шартындагы өлкөнүн өнүгүүсүнө тийгизген таасиринин спецификасы ачылып берилди.

Изилдөөнүн методологиялык жана теоретикалык негиздери.

Изилдөөнүн методологиясы объективдүүнүн жана субъективдүүнүн пайда болушун, коомдук өнүгүүнүн объективдүү мыйзамдарынын болуусун таануусунда негизделет. Изилдөөнүн теоретикалык ачып берүүсүндөгү негиз болуп ата-мекендик жана чет элдик илимдин таанымал өкүлдөрүнүн: этнологдордун, философтордун, этнопсихологдордун, этносаясатчылардын жана этносоциологдордун² социалдык-философиялык концепциялары эсептелди. Изилдөө процессинде илимий таанымдын системалык, дискурстук-аналитикалык, формалдык-логикалык, тарыхый методдору колдонулду.

Изилдөөнүн теориялык жана практикалык мааниси. Диссертациянын негизги жоболору жана жыйынтыктары этнорегионализмдин маңызы, салттуу кыргыз коомундагы этнорегионализмдин өзгөчөлүктөрү, андан аркы трансформациялануусу, андан тышкары ааламдашуунун ага тийгизген таасири туурасындагы социалдык-философиялык билимдердин тереңдетилишинде жана кеңейтилишинде ачык берилет.

Изилдөөнүн методологиясынын негизинде системалыктын, анализ менен синтездин, абстрактуулуктан конкреттүүлүккө болгон эң жалпы байланыштын диалектикалык принциптери орун алды.

Социалдык-философиялык концепцияга негизделип, изилдөөдө алынган жыйынтыктар, Кыргызстандагы этникалык карым-катнаштардын комплекстүү мамлекеттик программаларын иштеп чыгууда каралышы мүмкүн. Андан тышкары алар этнорегионалдык проблематиканы камтыган социалдык философия, саясат таануу, социология, социалдык психология боюнча окуу процессиндеги лекциялар менен семинарларда пайдаланылышы абзел.

Коргоого сунушталуучу негизги жоболор. Этнорегионализмге болгон социалдык-философиялык анализдин натыйжасында коргоого төмөнкү жоболор сунуш кылынат:

² Изилденген иштердин авторлору диссертацияда колдонулган адабияттарда көрсөтүлгөн.

1. Этнорегионализмди кеңири жана тар маанилеринде чечмелөөгө болот. Биринчи учурда ал өзүнө этникалык мейкиндиктин ылайыктуу фрагменттеринин базасында калыптанган белгилүү бир регион, локалдык чөлкөм же территория, социум менен болгон байланышты билдирген менталитеттин, шайкештиктин, идеологиянын, баалуулуктардын, каада-салттардын жана үрп-адаттардын, бүтүндүктүн белгилүү жыйындысын камтып турат. Экинчиден, «этнорегионализм» түшүнүгү жалпы улуттук кызыкчылыктарга антагонисттик карама-каршы турган жана башка региондордун максаттары менен милдеттерине приоритеттерин карама-каршы койгон өзүнүн регионунун, локалдык чөлкөмүнүн, территориясынын муктаждыктары менен кызыкчылыктарын абсолютташтырган жана гипертрофтоштурган этнорегионалдык өздүк аңсезимдин радикалдуу көрүнүшү болуп эсептелет.

2. Этнорегионализм ааламдашуу шартындагы этникалуулуктун бирден-бир кеңири тараган көрүнүшү катары этнорегионалдык баалуулуктарды жандандыруу, жергиликтүү локалдык тарыхый эс-тутумдун кайра жаралуусу жана аңсезимдин архаикалашуусу менен коштолгон ааламдашуучулук дүйнөнүн чакырыктарына жооптук реакция иретинде активдешип, калыптанат.

3. Кыргызстандагы этнорегионализмдин өбөлгөлөрүнө жана булактарына анализ жүргүзүү көрсөтүп тургандай, этнорегионализм социалдык феномен катары байыркы, орто кылымдык жана советтик мезгилге чейинки салттуу кыргыз коомунун бардык этаптары үчүн мүнөздүү.

4. Кыргыз тарыхындагы советтик мезгилге чейинки калыптанып калган кыргыздардын Жети-суу жана Ферганалык этнорегионалдык коомчулуктары советтик мезгилде эволюциялык жол менен чарбалык түзүлүштүн өзгөчөлүктөрүнүн, жашоонун отурукташкан жана көчмөн образынын деңгээлинин, ар кыл тилдик диалектердин, исламдын ар кыл кирүүсүнүн, турмуш-тиричиликтин спецификасынын, маданияттын, бийик тоолуулукту географиялык жалпылоонун, коңшу элдердин таасирлеринин, алардын түштүк жана түндүк диаспораларынын негизинде түштүк жана түндүк кыргыз субэтносторуна трансформацияланышкан.

5. Социалдык көрүнүш катары кайра жаратуучу жана бекемдөөчү башкы факторлор катары республиканын региондорунун өнүгүүсүнүн бирдей эместиги, этнорегионалдык кызыкчылыктарды эске албаган кадр саясатындагы оош-кыйыштар, жалпы улуттук деңгээлдеги саясатчылардын таңкыстыгы (дефицит), тууган-уруктук кызматтан пайдалануу, кадрлык чечимдерди кабыл алган адамдарга кландык жана жердешчилик жакындык, улуттук идеологиянын иштелип чыкпагандыгы.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Негизги илимий жыйынтыктар менен жоболор изденүүчүнүн Кыргызстандагы социалдык көрүнүштөр катары эт-

норегионализмди социалдык-философиялык изилдөөдөгү жеке салымы болуп эсептелет.

Изилдөөнүн апробацияланышы. Илимий изилдөөнүн негизги жоболору автор тарабынан эл аралык жана теоретикалык-практикалык илимий конференцияларда апробацияланган. Алар: 11- эл аралык илимий конференция: «Цивилизациялардын кесилишиндеги – тил, маданият, коомдук аспектилер». Университет Цукуба (Япония) – К. Карасаев атындагы Бишкек гуманитардык университети. - 2014-ж., Регионалдык илимий-практикалык конференция: «Радикализация и экстремизм в Центральной Азии и Афганистане – угрозы безопасности» - Бишкек-2015 г., Казак Республикасынын УИАнын корр.-мүчөсү Р.Б.Абсатаровдун 75-жылдык юбилейине арналган регионалдык илимий-практикалык конференция. –Алматы, 2015-ж. ж.б.

Изилдөөнүн жыйынтыгынын жарыяланышы. Илимий изилдөөнүн негизги натыйжалары 16 илимий макалада, анын ичинде 2 макала «Высшая школа» (Россия, РИИЦ) журналында жарык көрдү.

Диссертациялык иш Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр Институтунун социалдык философия, эстетика жана этика, тааным теориясы, илимдин тарыхы жана философиясы, философиянын тарыхы бөлүмдөрүнүн кеңейтилген жыйынында талкууга алынып, коргоого сунушталды.

Диссертациянын структурасы изилдөөнүн логикалык максатына жана милдеттерине тура келет. Диссертациялык иш киришүүдөн, беш параграфты камтыган эки баптан, корутундудан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат. Диссертациянын жалпы көлөмү - 142 бет.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилденип жаткан теманын актуалдуулугу, теманын иштелип чыгуусунун азыркы абалы жана деңгээли белгиленип, иштин максаты менен милдеттери, предмети менен объектиси аныкталып, методологиялык негизи жана илимий жаңылыгы аныкталды, коргоого сунушталган негизги жоболор, диссертациянын теоретикалык жана практикалык мааниси, ар кыл формалардагы алынган натыйжалардын апробацияланышы көрсөтүлдү.

«Социалдык көрүнүш катары этнорегионализмдин теоретикалык-методологиялык негиздери» аттуу биринчи бапта этнорегионализмге категориялдык-түшүнүктүк анализ жүргүзүлүп, ааламдашуу шарттарындагы этнорегионализмдин функцияланышуусу каралат.

«Этнорегионализмдин категориялдык-түшүнүктүк анализи» деп аталган биринчи параграфта өзгөчө социалдык феномен катары этнорегионализмдин маңызы ачылып берилет.

Коомдук илимдерде этнорегионализмдин маңызы туурасындагы жалпы кабыл алынган өңүт жана калыптанып калган көз караш жок. Демек, анын

маңызы жөнүндө кеп болгондо этнорегионализм социалдык реалдуулуктун маанилүү бир бөлүгү болуу менен социалдык дисциплиналардын, алардын ичинде социалдык философиянын бүткүл комплексиндеги ой жүгүртүүнүн предмети болуп эсептелет.

Акыркысы теоретикалык ойломдун эле эмес, реалдуу жашоо-турмуштун да ар кыл айдыңдарында кеңири каралып, байкалат. Албетте, этнорегионализмдин маңызы идеологияда жана саясий реалдуулукта да ары таасын жана олуттуу түрдө байкалып, бизди этнорегионализмдин маңызына саясий карым-катнаштардын системасында да баа берүүгө милдеткер кылат. Андыктан, этнорегионалдык феномен көрүнүш жана маңыз иретинде идеологиянын жана саясий окуялардын чегинен тышкары чыга алат. Ошону менен бирге этнорегионализмдин маңызы түшүнүгү үчүн дайыма болуучу предикат иретинде логикалык субъект зарыл, бирок реалдуулуктагы субъектке зарылчылык жок деп кыскача берилиши мүмкүн.

Этнорегионализм «этнос» жана «регион» сыяктуу терминдерден этимологиялык эле эмес маани-маңыздык, тиричиликтик жана хронологиялык жактан да көз карандысыз туунду болуп эсептелет. Кыйла туруктуу пайда болу үчүн этнос өзүнүн социалдык-территориалдык уюмун түзүүгө аракет кылат. Жогоруда айтылгандын натыйжасында, этнорегионализм этностун болмушунун көрүнүшүнүн бирден-бир учуру болуп эсептелет деп эсептөөгө болот.

Өз изилдөөсүнүн жүрүшүндө автор этнорегионализмди анализге алуу үчүн күчтүү локалдык өздүк аң-сезимдин бирге болуусу, анын элдердин пайда болуусундагы жалпы этникалык өздүк аң-сезими менен этникалык системага болгон тийиштиги туурасындагы элестөөлөрү сыяктуу мыйзам ченемдүүлүк экендигин баса белгилейт.

Этнорегионализм о.э.чыныгы акыл-эстүү негиздерде эмес, индивиддин жеке жашоосуна жана ийгиликтүү болмушуна болгон кызыкчылыгы камтылган ишенимде негизделет. Этнорегионализмде, ошентип, бир эле мезгилде, рационалдык жана иррационалдык башталыштар айкалышкан. Биринчиси этникалык коомчулуктар менен мүчөлөрдүн, аларды түзүүчүлөрдүн жеке баштапкы шайкештигин, маданий жана менталдык спецификасын сактоосунун табигый далалаттарына (аталган далалаттар менен шартталган иш-аракеттер да) таянат. Экинчиси өздүк өзгөчөлүккө ишенүүнүн элементи жана жогоруда айтылган коомчулуктардын эсепке алынышы акыл-эстин, акыл-эстүү аргументациянын божомолдоруна үстөмдүк кыла алат.

Тарыхый тажрыйба көрсөтүп тургандай, этнорегионализм чынында эле регионалдык белгилери боюнча жеке адамдарды, саясий партияларды сегрегацияга бир нече жолу түртө алат жана түрткөн. Ошондой болсо да, бул этнорегионализм өздүк аң-сезим иретинде өз регионунун абройун жогорулатууда жана башка регион менен болгон карым-катнашында турат деп эсептөөгө али толук негизди бербейт.

Демек, өзүнүн регионун эталон, үлгү иретинде сактоосунда каралган, о.э. өзүнүн этникалык тобунун баалуулуктары аркылуу бардык турмуштук көрүнүштөргө баа берген топтук, уруулук центризм жана өзүмчүлдүк этнорегионализмдин, тагыраак айтканда, анын акыркы формаларынын бирден-бир олуттуу белгилеринен болуп эсептелет. Ошону менен бирге этнорегионализмдин бирден-бир башкы маселелери, башкача айтканда, аныктамасы этнорегионализмди - анын акыркы формаларына жакындатууга болбойт деп эсептөөсүндө турат, бирок аталган формалар чегинде этнорегионализм жүзөгө ашырылган чек ара болуп эсептелишет. Демек, кептин бардыгы этнорегионализмдин гипертрофтошкон формаларында эле эмес, анын өзгөчөлөнгөн көлөмдүү мүнөзүндө туурасында болууда. Аталган кырдаал этнорегионализмдин бирден-бир башкы карама-каршылыктарынан жана маселелеринен болуп эсептелет.

«Ааламдашуу шарттарындагы этнорегионализм» - аттуу экинчи параграфта этнорегионалдык өзгөчөлүктөргө ааламдашуучулук процесстердин тийгизген таасири көрсөтүлгөн.

Дээрлик расий деңгээлде айтылып жүргөндөй кыргыз этносунун заманбап трансформацияланышынын бирден-бир негизги белгилеринен болуп, кыргыздардын дагы деле болсо салттуу коомдун белгилерин алып жүрүүлөрү эсептелет, ал эми бул мамлекет менен коомдогу бардык модернизациялык процесстерди олуттуу түрдө татаалдантат.

Бирок бул коомдун мындай уюшулуусу фактылык жактан андагы калыптанып калган жашоонун социомаданий түзүлүштөрүн өзгөрүлгүс түрүндө сактоого аракет кылышынан кабар берип турат, ааламдашуу дегендин өзү бул айырмачылыктарды гомогендештирүү, унификациялоо эмес, гетерогендүүлүктү эксплуатациялоо.

Эгерде этнорегионализмди ааламдашуу процессиндеги бир бүтүн айдында карай турган болсок, анда баштапкы жогорку конфликттик дарамет (потенциал) түптөлгөн, андыктан аталган процесстин жүрүшү боюнча маданий ааламдашууга тартылышкан коомчулуктардын көпчүлүгүн кайрадан карап чыгуу керек болсо, ал эми кээде кээ бир салттуу принциптер менен нукура маданияттын баалуулуктарынан баш тартууга тура келет. Ар кыл элдердеги баалуулук өзгөрүүлөргө болгон реакциянын мүнөзү жана интенсивдүүлүгү, аны менен бирге маданияттардын кошулуу процессине болгон каршылык көрсөтүүсү кыйла кеңири диапазондо көрүнөт.

Дагы бир белгилей кетүүчү нерсе, Кыргызстанда ааламдашуу шарттарындагы мамлекеттин оптималдуу стратегиясынын айырмаланган өзгөчөлүгү болуп өзүнүн алдынан коомду көтөрүп чыкпастан, өзүнүн ыйгарым укуктарынын бир бөлүгүн жергиликтүү өз алдынча башкарууга жана жарандык коомдун уюмдарына делегациялоо аркылуу коом менен тыгыз байланышат.

Ошону менен бирге, кыргыз коомунун заманбап моделинин өркүндөтүлүшүнүн актуалдуулугун эске алынышы менен биздин мезгилдин реалийлеринде өзгөчө маанилүү болуп региондордогу бийликтин институционалдуулук процесси эсептелет, анткени саясий бийликтин регионалдык деңгээли мамлекет менен коомду байлыныштырып турган саясий өзөк жана звено катары кызмат кылат.

Ушул жобого ылайык, азыркы учурдагы Кыргызстандагы бийликтик курамда Түндүк менен Түштүктүн өкүлдөрүнө жымсалдатылган регионалдык дифференциация болууда. Аталган бөлүктө, белгилей кетүүчү нерсе, бул этнорегионалдык коомчулуктар же белгилүү бир шайкештик - социалдык жана маданий бирдиктүү иш-аракеттердин катышуучуларынын маркировкасынын бирден-бир түрү.

Философиялык жана маданият таануучулук көз карашта, ааламдашуу өзүнө көп кырдуу, татаал диалектикалык процессти камтып турат, анын татаалдыгы бир элдердин көптөгөн маданий өзгөчөлүктөрү башка тартып тургандар элдерди менен окшош эместигинде эле эмес, конфронтация, карама-каршылык абалында да турат. Ошондуктан, баалуулук системасынын деңгээлиндеги конфликт көпчүлүк учурларда бескомпромисстик мүнөздү алып жүрөт.

А.Малашенко баса белгилеп кеткендей, «ааламдашуунун бирден-бир ачык карама-каршылыктарынан болуп анын маданий унификациясында таасын байкалган айырмачылыктарды сүрүп чыгарууга жана жаңысынын пайда болуусуна алып келет, анын үстүнө акыркысы эки формада болуп өтөт: субмаданий өзгөчөлүктөрдү форсировкалоо түрүндө жана топтордун турмуштук-стилдик мүнөздөмөлөрүнө «маданияттардын» фундаменталдык айырмачылыктары статусун берүү; диний тийиштүүлүгү менен байланышкан реалдуу пайда болгон улуттук айырмачылыктардын тереңдөөсү түрүндө».³

Ааламдашуу шарттарында этностун курамдык бөлүгү этномаданий мүнөздөгү жалпылык катары этноулуттук баалуулуктардын, локалдык тарыхтын жана маданияттын кайра жаралуусу менен коштолот. «Бөлүк» жана «бүтүн» философиялык категорияларына ылайык, этнорегионалдык жалпылыктар «бөлүк» жана «бүтүн» катары эмес, бүтүндүн аталган бөлүгүн башка бүтүндүн бөлүгү менен карама-каршы коюлуусу катары өз ара мамилешет.

Ошону менен бирге, аталган этнорегионалдык жалпылык кезектеги жана келечектеги реалдуулукка кыйла ылайык келген жаңы абалга трансформацияланат.

«Кыргызстандагы этнорегионализмдин эволюциясынын өзгөчөлүктөрү» деген экинчи бапта салттуу коомдон башталып, анын заман-

³ Малашенко А. Исламское возрождение в современной России: М., 1998.

бап абалы менен аяктаган этнорегионализмдин калыптануусуна, өнүгүүсүнө жана функциялануусуна анализ берилген.

«Салттуу кыргыз коомундагы этнорегионализмдин өбөлгөлөрү жана булактары» аттуу биринчи параграф советтик мезгилге чейинки Кыргызстандагы этнорегионализмдин генезисин ачып берүүгө арналган.

Кыргызстандын тарыхы менен маданияты бир канча миң жылдыктар аралыгында аны жердеген элдердин номаддык жашоо образы менен олуттуу деңгээлде байланышта болушкан. Көчмөн жашоо образы коомдун өнүгүүсүнүн белгилүү бир тарыхый деңгээлине, рухий баалуулуктарга жана маданий стереотиптерге, жергиликтүү калктын менталитетине, коңшу элдер менен болгон карым-катнашына олуттуу таасирин тийгизген.

А.Мокеевдин пикири боюнча, Кыргызстандагы заманбап регионализмдин булактары түбү барып дуалдык уюмдашуусунун калыптануу мезгилине туура келсе да, алар кыргыз урууларын Оң жана Сол канаттарга бөлүштүрүүнүн натыйжасы болуп эсептелбейт. Тескерисинче, регионалдык шайкештик жаңы этникалык территорияны өздөштүрүүдө жана Оң канатка түшүктө Сол канаттын урууларынын бир бөлүгү кошулуп, эки негизги бөлүктөрүнүн дайыма болуп туруучу миграция процессинде гана калыптанган.⁴

Этнорегионализмдин эволюциясындагы өзгөчө этап болуп кыргыз коомунун Россия империясынын курамындагы өнүгүүсүнүн он жылдыгы эсептелди.

Кайрадан кошулган территорияларда Россия өзүнүн саясий башкаруу системасын пландоо менен киргизген. Аталган падышалык колониялык саясатты жүзөгө ашыруу үчүн Түркстан аскердик-административдик колониясы түзүлгөн. Россиялык административдик-саясий башкарууну киргизүү кылымдар бою келе жаткан уруулук төбөлдүк диктаттын начарлоо процессине алып келип, кан төгүүчүлүк уруулар аралык кагылыштарда күчтү далдалаган отряд коюлган.

Административдик реформа жергиликтүү калктын чарбалык-маданий ишмердүүлүгүнүн уруулук, регионалдык, шайкештигиндеги жолун жолдоочулукту баса белгилеген. Анын үстүнө реформа жүргүзүү процессинде падышалык администрация жогорку төбөлдөрдүн катарындагы жергиликтүү элитанын калыптануусуна жана биригүүсүнө шарт түзгөн, ошону менен бирге метрополияга баш ийүү мезгилиндеги бийликтин этнорегионалдык институттарынын калыптануу процессин болгон.

Падышалык өкмөт менен түзүлгөн жаңы административдик-территориалдык түзүлүштөр көчмөн урууларды белгилүү бир территорияларга, региондорго жана локалдык аймактарга жайгаштыруу үчүн негиздерди

⁴ Мокеев А. «Кыргызы на Алтае и на Тянь-Шане». Б.:2010.- С.280.

калыптандырган, бул регионалдык (территориалдык) шайкештик процесстин башталышы катары кызмат кылган.

Өзгөчө белгилей кетүүчү нерсе, ошол мезгилдерде кыргыздарда үстөмдүк кылуучу ролду уруулук баалуулуктар менен салттар ойногон болсо, анда падышалык бийликтин колунда жогорку бийлик укугу бар адамдар тарабынан жүргүзүлгөн территориалдык бирдиктерди түзүүдөгү реформалар кыргыз урууларынын ичинен территориалдык жалпылыктар калыптана башташкан. Россиядагы капитализмдин буркан-шаркандуу өсүүсү, орустардын, украинецтердин, немистердин, уйгурлардын, дунгандардын миграциясы калктын урбанизациясын, жаңы шаарчалардын пайда болуусуна шарт түзгөн, ал шаарчаларда кол өнөрчүлүк, өндүрүш жана соода-сатык өнүгө баштаган.

Соода-экономикалык пландагы ары тыгыз карым-катнаштар жергиликтүү (көчмөн) калк менен калыптанып, чарбалык байланыштардын интенсификациялануусунун ченемине жараша көчмөн жана отурукташкан чарбачылыктын ортосундагы туруктуу карым-катнаштарды бекемдешкен. Комплексте территориалдык симбиоз же жеке экономикалык организм калыптанган.

Анын үстүнө, падышалык өкмөт көчмөн урууларды башкарууну оптимизациялоо максатында өз кезегинде кыргыз калкынын арасындагы этнорегионалдык баалуулуктарды, каада-салттарды, шайкештикти жана кызыкчылыктарды калыптандырган отурукташуу саясатын баштаган.

Аталган мезгилде өсүп келе жаткан калктуу пункттардын, айылдардын, калыптанып келе жаткан шаарлардын, шаарчалардын айланасында көчмөн кыргыз калкы жайгашып, бириге башташкан, о.э. кыргыз урууларынын отурукташуу процесси, падышалык өкмөт тарабынан түзүлгөн тигил же бул административдик бирдиктерге болгон байлануусу башталган.

Ошентип, кыргыз элинин территориалдык-регионалдык субжалпылыктарынын, кыргыз урууларынын ичинен локалдык айылдык коомчулуктардын калыптануу процесси башталган, б.а. бул кыргыздарды региондор же этнорегионализм боюнча келечектеги бөлүштүрүүнүн негизи болуп калган.

«Кыргыз элинин советтик мезгил тарыхындагы этнорегионализмдин калыптануусу» деген экинчи параграфта Кыргыз ССРиндеги этнорегионалдык процесстер каралат.

Советтик бийлик тарабынан көрүлгөн иш-аракеттер кыргыздардын ичиндеги кыргыз коомунун бузулуусун олуттуу түрдө тездеткен. Советтик мезгилдеги кыргыздардын уруулук, регионалдык шайкештиги масштабдык трансформацияны башынан кечирген. Советтик бийликтин бай-манаптар менен болгон күрөшүнүн негизги максаты, мотивдери жана себептери болуп бийлик, таасир чөйрөсүнүн чектелүүсү үчүн болгон күрөш эсептелген. Уруулук карым-катнаштар менен болгон күрөш дыйканчылык чарбаларды коллективдештирүү процессинде да жүргөн.

Кыргыздардын массалык отурукташуусунан кийин гана этникалык шайкештик кыргыздардын этникалык аң-сезиминде уруулук шайкештиктин үстүнөн басымдуулук кыла баштаган, ошону менен бирге кыргыз элиндеги уруулук көрүнүштөрдү басышкан.

1924-жылдын 14-октябрындагы улуттук-мамлекеттик түзүлүш көчмөн элдердин этноуруулук, этнорегионалдык шайкештигин этноулуттук курам (казактар, кыргыздар, тажиктер, түркмөндөр, өзбектер) менен алмаштырган.

Советтик бийлик уруулук карым-катнаштарды алып салууну жана уруулук түзүлүштүн деструкциясын, аны менен бирге этнорегионалдык жалпылыктын калыптануусун талап кылышкан. Коммунисттик партия советтик бийлик менен филиграндык этноулуттук саясатты аткарып, номаддардын өзгөчөлүктөрүн, кыргыз элинин каада-салттары менен үрп-адаттарын эстерине алышкан. Ошонтип бийликтин жаңы түзүлгөн төбөлү этнорегионалдык принциптердин негизинде калыптанып, советтик бийлик менен белгилүү «токтоолук жана каршы салмактардын» системасы киргизилген.

Ошентип, кыргыздардын коомдук жана улуттук аң-сезиминдеги этнорегионалдык тенденциялар региондордун эле эмес, жалпы эле өлкөдөгү экономикалык маселелерде ачык байкалат.

«Постсоветтик шарттардагы этнорегионализмдин трансформациясы» аттуу үчүнчү параграфта этнорегионализмдин көрүнүштөрү, Кыргыз Республикасындагы анын себептери жана мүмкүн болгон натыйжалары анализденет.

Постсоветтик мезгилдеги коомдук жашоонун демократизациясы, базар экономикасы кыргыздардын жалпы этникалык, регионалдык жана уруулук шайкештиктердин жаралуусуна кубаттуу импульсту беришти.

Өзгөчө баса белгилей кетүүчү нерсе, советтик режимдеги кыргыздардагы этнорегионализм таасын байкалган эмес, анткени ал СССРдин өкүм сүрүп турган мезгилиндеги коммунисттик идеологиянын катаал таасири алдында турган.

Этнорегионалдык кызыкчылыктардын ролу акыркы мезгилдерде саясий туруксуздук жана экономикалык кыйчалыштык шарттарында олуттуу түрдө өскөн. Этнорегионалдык тилектештик жана уруулук байланыштарда негизделген жактоочулук карым-катнаштары республиканын калкынын жалпы жарандык шайкештигин эске албаганда эле, экинчи планга кыргыздардын жалпы улуттук шайкештигин, жылдыруу менен жергиликтүү шайкештиктин жана лоялдуулуктун калыптануусуна жана колдоосуна күчтүү таасирин тийгизеери туурасындагы фактыны эске ала кетүү зарыл.

Негизинен, региондордун маселеси баардык мамлекеттерде, анын ичинде постсоветтик мейкиндикте да кездешет. Региондор калктын географиялык, тарыхый-маданий жалпылыгы, жалпы чарбалык маданияты, ички бүтүндүгү, спецификалуулугу же өздүк тиричилиги менен мүнөздөлөт.

Профессор В.Будкин баса белгилегендей, «Борбордук Азиядагы президенттердин алмашуусу мамлекеттин этнорегионалдык лидерлеринин алмашуусун билдирген».⁵

Демек, этнорегионализмдин көрүнүшү курч саясий атаандаштык жана бийлик үчүн болгон күрөш мезгилдеринде активдешет.

Коомдо туруктуу кырдаал жана белгилүү бир гармония өкүм сүрүп турушу үчүн мамлекет бардык социалдык катмарлардын, таптардын, топтордун, этникалык, диний жана расалык жалпылыктарынын кызыкчылыктарын чагылдыруусу зарыл. Мамлекеттик саясаттын деңгээлиндеги дискриминациянын ар кандай аракеттери, эреже катары, коомдогу кырдаалдын турукташуусуна, кризистик көрүнүштөрдүн топтолуусуна жана акыр аягында – социалдык жарылууга алып келет. Эртеби же кечпи кандайдыр-бир субмаданияттын кызыкчылыктарын чагылдырган мамлекет сценадан кетип, өз ордун мамлекеттик башкаруунун ары либералдуу формасына бошотуп берүүсү зарыл, ал коомдогу кырдаалды тең салмактоого жана ар кыл топтордун кызыкчылыктарынын динамикалык тең салмактуулугун камсыз кылууга шарт түзөт.

Корутундуда жүргүзүлгөн изилдөөнүн төмөнкүдөй жыйын-тыктары алынды:

«Регион» жана «регионализм» түшүнүктөрүнүн анализи этнорегионализмди адамдар тарабынан тигил же бул регионалдык социум менен этностун курамдык компоненти катары өз шайкештигин аңдап билүүлөрү иретинде кароого шарт түзөт.

Этнорегионализмди аныктоодогу бирден-бир проблематикалуу кыйынчылыктарын чектеринде этнорегионализм феномени функцияланышып, бир эле мезгилде алкактары болуп эсептелишкен анын радикалдык формаларына болгон дал келбөөчүлүк түзөт. Ошентип, этнорегионализмдин маңызы анын акыркы формаларында эле эмес, анын спецификалык универсалдуу мүнөзүндө же табигыйлуулугунда турат жана өзүнө этнорегионализмдин негизги бирден-бир маселелери менен карама-каршылыктарын камтып турат.

Советтик мезгилге чейинки Кыргызстандагы этнорегионализмдин этникалык тарыхын жана генезисин изилдөө көрсөтүп тургандай, этнорегионализм коомдук көрүнүш катары советтик мезгилге чейинки бардык тарыхый мезгилдер үчүн мүнөздүү болгон.

Кыргыз тарыхынын энесайлык мезгилинде эки ири негизги этнорегионалдык жалпылыктар болгон, алар – Түштүк Сибирдин ылайыктуу территорияларында жайгашкан алтайлык жана энесайлык кыргыздар болушкан.

⁵ Буткин В. Государства Центральной Азии: дилеммы власти//Центральная Азия и Кавказ. – 2006. - №5(47). – С.121.

Узак убакыттар аралыгындагы бийик тоолуу түндүк жана түштүк региондорунун географиялык бөлүнүүчүлүктүн жана катташпоочулуктун жана семантикалык жана маданий карым-катнаштар менен өз ара байланыштардын жоктугунун натыйжасында эки территориянын чарбачылыгынын, маданиятынын, тилинин, каада-салттарынын, үрп-адаттарынын, жашоо образынын, турмуш-тиричилигинин типтеринде этнорегионалдык өзгөчөлүктөр пайда болушту.

Кыргыз тарыхынын советтик мезгилге чейинки убактысында отурукташкан кыргыз малчыларынын саны өсүп, эволюциялык, локалдык, территориалдык регионализмге, алардын каада-салттары менен үрп-адаттарынын биригүүсүнө негиз салган экономикалык байланыштар калыптанган. Көчмөндөрдү дубандарга, болуштуктарга жана айылдарга бөлгөн административдик реформа кыргыздардын этнорегионалдык шайкештигинин механизмдерин киргизген номаддарды белгилүү бир локалдык аймактарга, территорияларга, региондорго байлануусу үчүн базисти түзгөн. Ал андан тышкары жергиликтүү кыргыз элитасынын ичинен бийликтин этнорегионалдык институттарынын калыптануусуна түрткү берген.

Октябрь революциясынан кийинки уруулук калдыктарды жоготуунун, жер-суу реформасынын, көчмөндөрдүн массалык отурукташуусунун натыйжасында трайбализмди сүрүп чыгаруу жана шайкештиктин этнорегионалдык деңгээлинин калыптануу процесси башталган.

Кыргызстандын түштүк жана түндүк негизги региондорунун өкүлчүлүктөрүнүн балансын сактоо максатындагы кадрларды, өзгөчө мансап адамдарын тандоодо республиканын лидерлерин рокировкалоо жүргүзүлгөн.

Эгемендешүү шарттарында этнорегионалдык кландардын саясий эле эмес, каржылык-экономикалык ресурстарга ээ болуусу үчүн болгон күрөштөгү атаандаштык активдешкен. Андан тышкары, жалпы системалык кризис кыргыз салттуу коому үчүн көнүмүш болгон этнорегионалдык, этнотерриториалдык жана этнолокалдык лоялдуулуктун, тилектештиктин, социалдык аномия шарттарындагы өз ара колдоо көрсөтүү жана көмөктөшүүнүн, массалык ички жана тышкы миграциянын, жумушсуздуктун жана кыргыз үй-бүлөлөрүнүн олуттуу бир бөлүгүнүн жашоо-турмушунун төмөндөп кетүүсүнүн механизмдерин талап кылган.

Партиялык системанын эволюциясы постбакиевдик мезгилде аздыр көптүр эки таза демократиялык шайлоо өткөрүүгө шарт түзгөн, ал кандайдыр бир деңгээлде кыргыз коомунун этнорегионалдык топторунун адилеттүү өкүлчүлүгүн парламенте, өкмөттө жана башка жогорку мамлекеттик органдарда көрсөткөн.

Реалдуу саясий плюрализм, андан кийинки коомдун демократиялашуусу регионалдык, территориалдык жана локалдык эле эмес, эл менен мамлекеттин биригүүсүн жөнгө салуучу милдеттерди чечүү үчүн этнорегионалдык жалпы-

лыктарды мобилдештирүүчү, этнорегионализмдин радикалдуу, сепаратисттик көрүнүштөрүнө карама-каршы туруучу, нормалдуу, конструктивдүү, прогрессивдүү форматтагы этнорегионалдык феномендин функциялануусу жана өнүгүүсү үчүн пайдубал болуп эсептелишет.

Диссертациянын негизги жоболору төмөндөгү эмгектерде чагылдырылды:

1. Тольбашиева, Дж.У. Феномен этнорегионализма в условиях глобализации мира и национальной идентификации регионов [Текст] Дж.У. Тольбашиева // Гуманитарные проблемы современности. - Бишкек, 2014. Выпуск №19. – С. 521-528.

2.Тольбашиева, Дж.У. Понятийно-категориальный анализ этнорегионализма как социального явления [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева // Гуманитарные проблемы современности. - Бишкек, 2014. Выпуск №19. – С. 528-535.

3. Тольбашиева, Дж.У. Особенности проявления этнорегионализма в постсоветском Кыргызстане [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева // Гуманитарные проблемы современности. - Бишкек, 2015. Выпуск №20. С. 521-529.

4. Тольбашиева, Дж.У. Рудимент этнорегионализма у древних и средневековых кыргызов [Текст] // Дж.У. Тольбашиева Научный журнал «Известия Национальной академии наук Республики Казахстан». Серия общественных и гуманитарных наук. №3 - 2015. – С. 326-331.

5. Тольбашиева, Дж.У. Становление этнорегионализма в Кыргызстане в период российской империи во второй половине XIX – начале XX вв. [Текст] // Дж.У. Тольбашиева Научный журнал «Вестник» - Бишкек, 2014. Выпуск №2– С. 94-98.

6. Тольбашиева, Дж.У. Проявление этнорегионализма в Кыргызстане в условиях глобализации. [Текст] / Дж.У. Тольбашиева Научный журнал «Вестник». – Бишкек, 2015. Выпуск №3. – С. 78-82.

7. Тольбашиева, Дж.У. Особенности проявления этнорегионализма как социального явления в Кыргызской Республике. [Текст] // Дж.У. Тольбашиева Научный журнал «Вестник» - Бишкек, 2015. Выпуск №4. – С. 91-96.

8. Тольбашиева, Дж.У. Формирование этнорегионализма постномадов в советский период [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева // Гуманитарные проблемы современности. - Бишкек, 2015. Выпуск №5. С.386-393.

9. Тольбашиева, Дж.У. Актуальные проблемы исследования этнической идентичности в работах современных кыргызских ученых [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева, А.К. Джусупбеков. Алматы, – ноябрь 2015. С.46-52.

10. Тольбашиева, Дж.У. Теоретико-методологические проблемы исследования этнорегиональной идентичности [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева, А.К. Джусупбеков //«Известия» НАН КР. - Бишкек, 2015. Выпуск №4. – С. 42-50.

11. Тольбашиева, Дж.У. Этнорегионализм в Кыргызстане в контексте исторической памяти [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева //В научном журнале «Общество и политика». Выпуск №3 – 2015. (Польша);
12. Тольбашиева, Дж.У. Феномен этнорегионализма в условиях глобализации мира и национальной идентификации регионов [Текст]/ Дж.У. Тольбашиева //(Историко-культурные и духовные взаимосвязи в Евразии) в сборнике Университета Цукуба (Япония) в VI разделе «Современные международные отношения в условиях глобализации», (Япония) – 2014.
13. Тольбашиева, Дж.У. Этнорегионализм в Кыргызстане в условиях глобализации [Текст] / Дж.У. Тольбашиева // Научно-практический журнал «Высшая школа» (Россия). г. Уфа, 2016. – С.75-79.
14. Тольбашиева, Дж.У. Особенности этнорегионализма как социального явления в Кыргызской Республике [Текст] / Дж.У. Тольбашиева // Научно-практический журнал «Высшая школа». (Россия). г. Уфа, 2016. – С.80-84.
15. Тольбашиева, Дж.У. О сущности этнорегионализма. [Текст] / Дж.У. Тольбашиева // Научный журнал «Вестник». - Бишкек, 2016. Выпуск №5. - С.91.
16. Тольбашиева, Дж.У. Особенности этнорегионализма в Киргизской ССР. [Текст] / Дж.У. Тольбашиева // Научный журнал «Вестник». - Бишкек, 2016. Выпуск №5. - С. 98.

Тольбашиева Джаныл Усеновнанын 09.00.11 – социалдык философия адистиги боюнча философия илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган «Этнорегионализм социалдык-философиялык талдоонун объектиси» аттуу диссертациясына

РЕЗЮМЕ

Негизги сөздөр: этнос, улут, аймак, жергиликтүү аймак, этникалык шайкештик, жердешчилик, сепаратизм, субэтнос, регионализм, этнорегионализм.

Изилдөөнүн объектиси болуп социалдык-этникалык реалдуулуктун өзгөчө көрүнүшү болгон этнорегионализм феномени эсептелет.

Изилдөөнүн максаты кыргыз социумундагы этнорегионализмдин калыптануу, өнүгүү жана функциялануу эволюциясынын өзгөчөлүктөрүнө социалдык-философиялык анализ берүүдө жана аларды ачып берүүдө урат.

Изилдөөнүн теориялык жана методологиялык негизин ата-мекендик жана чет элдик илим өкүлдөрүнүн – этнологдордун, философтордун, этнопсихологдордун, этносаясат таануучулардын жана этносociологдордун эмгектери, идеялары, көз караштары жана жоболору түздү. Изилдөөнүн процессинде илимий таанымдын системалык, дискурстук-аналитикалык, тарыхый жана формалдык-логикалык методдор колдонулду.

Алынган натыйжалары жана илимий жаңылыгы. Изилдөөнүн теориялык жана практикалык мааниси этнорегионализмдин маңызы, ааламдашуунун ага тийгизген таасири, ошондой эле салттуу кыргыз комундагы этнорегионализмдин өзгөчөлүктөрү, андан аркы трансформацияланышы туурасындагы социалдык-философиялык билимдердин тереңдетилишинде жана кеңейишинде берилет. Изилдөөдө социалдык-философиялык концепцияга жалпыланып, алынган натыйжалар, Кыргызстандагы этникалык (этникалык аралык, субэтникалык) карым-катнаштардын комплекстүү мамлекеттик программаларды иштеп чыгууда каралышы мүмкүн.

Колдонуу чөйрөсү. Изилдөөнүн негизги жоболору жана жыйынтыктары социалдык философиянын, саясат таануу илиминин, социологиянын, социалдык психологиянын, тарыхтын жана башка этнорегионалдык проблематиканы камтыган гуманитардык илимдердин бөлүмдөрүндө окуу-билим берүүчүлүк процессинде лекция окууда пайдаланууга болот.

РЕЗЮМЕ

диссертации Тольбашиевой Джаныл Усеновны на тему: «Этнорегионализм как объект социально-философского анализа», представленной на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.11 – социальная философия

Ключевые слова: этнос, нация, регион, локальная местность, этническая идентичность, землячество, сепаратизм, субэтнос, регионализм, этнорегионализм.

Объектом исследования является этнорегионализм как особый феномен социально-этнической действительности.

Цель исследования состоит в социально-философском анализе этнорегионализма и выявление особенностей эволюции становления, развития и функционирования этнорегионализма в кыргызском социуме.

Теоретические и методологические основы работы составили труды, идеи, взгляды и положения представителей отечественной и зарубежной науки - этнологов, философов, этнопсихологов, этнополитологов и этносоциологов. В процессе исследования были использованы системный, дискурс-аналитический, исторический и формально-логический методы научного познания.

Полученные результаты и новизна. Теоретическая и практическая значимость исследования выражается в углублении и расширении социально-философских знаний о сущности этнорегионализма, влиянии на него глобализации, а также об особенностях этнорегионализма в традиционном кыргызском обществе и его дальнейшей трансформации. Полученные в исследовании результаты, обобщенные в социально-философскую концепцию, могут рассматриваться при выработке комплексных государственных программ этнических (межэтнических, субэтнических) отношений в Кыргызстане.

Область применения. Основные положения и выводы исследования могут быть использованы в учебно-образовательном процессе при чтении лекций по социальной философии и разделах политологии, социологии, социальной психологии, истории и другим гуманитарным наукам, включающих этнорегиональную проблематику.

SUMMARY

to dissertation of Tolbashieva Janyl Usenovna on "Etnoregionalizm as a socio-philosophical analysis of the object", presented for the degree of candidate of philosophical sciences on specialty 09.00.11 - social philosophy

Key words: ethnicity, nation, region, local area, ethnic identity, fraternity, separatism, subethnos, regionalism.

The object of the research is etnoregionalizm as a special phenomenon of socio-ethnic reality.

Goal of research is social-philosophical analysis etnoregionalizm and identification features of formation and evolution of the manifestations etnoregionalizm in kyrgyz society.

Theoretical and methodological basis of the work was amount-ed proceedings, ideas, attitudes, and the situation of the domestic and foreign science anthropologists, philosophers, ethnopolitology and ethnosociologists. In the course of the study it was used the system, the discourse-analytical, historical and formal-logical methods of scientific knowledge.

Obtained results and novelty. Theoretical and practical significance of the study consists in deepening and expanding the socio-philosophical knowledge of the essence of etnoregionalizm, the impact of globalization on it, and the nature of etnoregionalizm in traditional kyrgyz society and its further transformation. These study results are summarized in the socio-philosophical concept, can be considered in the development of complex state programs ethnic, ethnic, sub-ethnic relations in Kyrgyzstan.

Range of application. The main provisions and conclusions of research can be used in the teaching-learning process in reading lectures on topics of social philosophy and political science, sociology, social psychology, history and other humanitarian sciences, including etnoregional problems.